

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
РАДА ПО ВИВЧЕННЮ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ

На правах рукопису

Васильченко Віталій Сергійович

УДК 331.6:332.12

ФОРМУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРА
РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

/регіональні особливості і напрямки регулювання/

Спеціальність 08.00.04 - Розміщення продуктивних сил
і економіка районів України

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття вченого ступеня кандидата економічних
наук /у формі наукової доповіді/

Київ - 1992

№ 26.6.72

Дисертація виконана в Академії праці і соціальних відно-
син /м. Москва/ у формі наукової доповіді

Науковий керівник: доктор економічних наук професор Костін Л. О.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук Вандур С. І.
кандидат економічних наук Белоконь І. В.

Ведуча організація: Інститут економіки промисловості
АН України

Захист відбудеться "16" лютого 1993 р. в 14³⁰
на засіданні спеціалізованої ради по присудженню вченого сту-
пеня кандидата економічних наук при РВПС України АН України
за адресою: 252032, м. Київ-32, бульвар Шевченка, 60.

З дисертацією /у формі наукової доповіді/ можна ознайо-
митись в бібліотеці інституту.

Учений секретар
спеціалізованої ради,
доктор економічних наук

Д. К. Прейгер - Д. К. Прейгер

ЛННБ України ім. В. Стефаника

00825759 (-)

ЛННБ ім. В. Стоя
АН УРСР

Актуальність дослідження. Вирішення проблеми формування промислового сектора ринку праці в Україні та регулювання його розвитку – одне з найважливіших науково-практичних завдань, оскільки визначається провідною роллю промисловості в народному господарстві. Вона дає понад 60 % валового суспільного продукту, забезпечує більше половини прибутку і акумулює майже третину трудових ресурсів, зайнятих у народному господарстві. Тому від стану зайнятості та ефективності праці в галузях промисловості значною мірою залежать перспективи становлення та розвитку національної економіки України, її входження до складу розвинутих європейських країн. Нові завдання, спрямовані на стимулювання зростання виробництва, подолання монополізації, гіпертрофованої концентрації, спеціалізації та нераціонального кооперування виробництва, постають перед промисловістю у зв'язку з реалізацією економічної реформи, і, насамперед, структурною перебудовою, роздержавленням та приватизацією. Це ще більш посилює роль успішного розвитку промисловості в програмі стабілізації економіки та переходу її на ринкові відносини.

Разом з тим саме промисловість сьогодні найбільш страждає внаслідок розриву господарських зв'язків, обумовленого розпадом СРСР та РЕВ, а падіння виробництва, темпи якого випереджають зниження випуску продукції в других галузях, має вирішальне значення у руйнуванні всієї економічної системи. Україна повинна стати розвинутою індустріальною державою, оскільки немає іншого шляху до її реальної незалежності і немає іншого базису для реконструкції народного господарства і досягнення соціального прогресу.

Розгортання ринкових відносин у промисловому секторі, що має розглядатися як сфера зайнятості, відрізняється певними особливостями. Головною з них є відносна автономність процесів відтворення робочої сили і формування зайнятості в промисловості. Ця особливість обумовлена загальними рисами, характером та змістом індустріальної праці, котра формує, незважаючи на галузеві розбіжності, загальні вимоги до якості робочої сили, зокрема професійно-кваліфікаційної структури та статеві-вікового складу працівників промисловості.

Власну специфіку мають проблеми вивільнення працюючих із промислових підприємств, яке прийматиме все більш зростаючі масштаби в зв'язку з конверсією, розвитком оренди, впровадженням нових технологій, проведенням технічної реконструкції, акціонуванням та іншими організаційно-економічними перетвореннями. У загальній чисельності працівників, що виходять на ринок праці і потребують працевлаштування, вже зараз понад половину складають звільнені з промислових об'єктів. Переважна частина таких працівників зорієнтована на працевлаштування безпосередньо у промисловому секторі.

Для вирішення питань, що виникають при цьому, треба розробити нову сучасну, відповідаючу принципам економічної реформи концепцію формування промислового сектора ринку праці, а також запропонувати практичні рекомендації щодо напрямків, методів і організаційних форм регулювання його розвитку з метою сприяння реалізації запропонованої концепції.

Професійно-кваліфікаційна структура і територіально-галузеве вивільнення працівників лише в певній мірі відповідають потребам виробництва. Як організувати масштабну перекваліфікацію кадрів та полішити систему їх підготовки для промисловості; як регулювати вивільнення працівників з підприємств; які можливості стимулювання, джерела фінансування і організація створення робочих місць у регіонах в умовах сучасної кризи? Вирішення цих питань буде внеском в обґрунтування механізму регульованого переходу до ринкових відносин у промисловості.

В економічній науці оклався ряд наукових шкіл і напрямів, предметом дослідження яких виступають проблеми поліпшення територіально-галузевої організації і підвищення ефективності праці в промисловості. Про це свідчить багато публікацій, серед яких слід виділити роботи О.М.Алимова, Д.П.Богині, І.К.Бондар, С.І.Бандура, Б.Д.Бреєва, Л.О.Костіна, В.Г.Костакова, О.Е.Котляра, І.С.Маслової, В.В.Онiкiєнка, В.П.Онiщенка, М.Г.Чумаченка та ін.

Результати, одержані цими вченими, є важливою методологічною підставою для дослідження проблеми праці в перехідний період до цивілізованих ринкових відносин. Але не всі вони, розглядаючи проблему стосовно окремих підприємств чи ряду міністерств, відомств, можуть бути використані в повній мірі в сучасних умовах, які визначаються, з одного боку, децентралізацією управлін-

ня виробництвом, і, з другого – підвищенням ролі місцевих органів влади в організації економічних процесів і значним зростанням масштабів та ускладненням цих процесів.

Разом з тим процес докорінних змін у структурі промислового виробництва вже розпочався. Саме хід цього процесу і його спрямованість – головні фактори у формуванні промислового сектора ринку робочої сили. Даний процес не може бути довільним, а повинен регулюватись державою, тому необхідна серйозна наукова база.

Потрібні регіональні дослідження проблеми галузевої сегментації ринку праці, розробка нової методології і методичних принципів її вирішення в нових умовах господарювання. Необхідно концептуально вирішити питання щодо напрямів, темпів і організаційно-економічного механізму структурної перебудови промисловості та зрушень, котрі вона викличе в структурі зайнятості. Таким чином, вибір теми дослідження обумовлений як актуальністю проблеми, так і недостатнім рівнем її вивчення.

Мета і завдання дослідження. Мета цього дослідження полягає в тому, щоб теоретично і методологічно розробити концепцію формування промислового сектора ринку робочої сили в Україні, обґрунтувати і запропонувати практичні рекомендації регулювання його розвитку і забезпечення пропорційного і збалансованого функціонування в економічній системі в умовах розгортання реформи.

Відповідно до цієї мети у даній роботі поставлені такі взаємопов'язані теоретичні, методологічні і практичні завдання:

розкрити економічну сутність промислового сектора ринку праці як його сегменту, котрий відрізняється певною цілісністю та специфікою з точки зору відтворення робочої сили, формування і регулювання зайнятості населення;

виявити і класифікувати фактори, що визначають розвиток промислового сектора ринку праці під впливом структурних зрушень та змін в організаційно-економічному механізмі управління виробництвом;

розробити концепцію формування промислового сектора ринку робочої сили в Україні, виходячи з пріоритету її соціально-економічної політики в умовах формування ринкових відносин і становлення реальної незалежності;

визначити методологічні підходи до прогнозування розвитку процесів на ринку праці, включаючи вивільнення робочої сили з промислових підприємств і її територіально-галузевий перерозподіл;

розробити територіальні прогнози вивільнення трудових ресурсів з промислового виробництва, а також розрахувати масштаби можливого безробіття серед його працівників;

обґрунтувати рекомендації щодо регулювання соціально-економічних процесів у промисловому секторі ринку праці регіонів України.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні проблеми територіально-галузевої організації ринку праці, яка обумовлює можливість його функціонування як системного утворення, що включає окремі сегменти. Об'єктом дослідження є промисловий сектор ринку праці, територіально складний, інтегральний, органічно взаємопов'язаний з іншими секторами.

Методологічна основа і методи дослідження. Базою методології дослідження є наукові винаходи вчених з проблем територіальної організації праці, зайнятості і відтворення трудових ресурсів, управління регіональним і соціальним розвитком, теорії ринку, а також законодавчі та інші нормативні акти України, що стосуються даних питань. У роботі використані системний підхід у дослідженнях, економіко-статистичний, балансовий та інші методи.

Наукова новизна. Дисертаційна робота у вигляді наукової доповіді являє собою узагальнене викладення результатів багаторічних досліджень, виконаних автором. Головні наукові положення і висновки описані в опублікованих роботах. Найбільш істотні з них, які містять наукову новизну і складають предмет захисту, такі:

у галузі теорії – висунута і розроблена концепція формування промислового сектора ринку праці і визначені шляхи її реалізації в сучасних умовах регіонального розвитку України. Концепція містить теоретико-методологічне обґрунтування соціально-економічної сутності та відносної цілісності промислового сектора ринку праці в умовах закономірного його поділу за територіально-галузевою ознакою; розробку класифікації

передумов формування зазначеного сектора; обґрунтування об'єктивної необхідності цілісного регулювання його розвитку, а також розробку підходу до регулювання в регіоні промислового сектора ринку праці, що базується на ринкових механізмах і організаційній структурі управління;

у галузі методики – розроблені методичні підходи до оцінки і прогнозування соціально-економічного розвитку промислового сектора ринку праці, узагальнюючі методичні аспекти визначення масштабів звільнення працівників, територіально-галузевої структури попиту на робочу силу і рівня можливого безробіття в промисловості. На підставі цього виконано ряд коротко- та середньострокових прогнозів щодо конкретних умов у регіонах України;

у галузі практики – визначено організаційно-економічний механізм регулювання промислового сектора ринку праці в Україні, виходячи з мети реалізації концепції його формування як базового варіанта раціонального розвитку в умовах переходу до ринкових відносин. Цей механізм містить у собі реорганізацію функцій державних і регіональних органів управління в напрямку стимулювання створення робочих місць у галузях промисловості, організації перепідготовки робочої сили, вдосконалення форм і методів соціальної захищеності тимчасово незайнятих кадрів, надання їм допомоги у працевлаштуванні.

Практичне значення виконаних досліджень полягає в тому, що одержані наукові результати сприяють розвитку теорії і практики державного і регіонального управління трудовими ресурсами в умовах переходу до ринкових відносин, конкретизують їх формування відповідно до соціально-економічних процесів, що здійснюються в промисловому секторі економіки. Ці результати забезпечують теоретичне обґрунтування регулювання промислового сектора ринку праці в Україні з використанням поданих практичних рекомендацій і пропозицій. Останні спрямовані на вирішення таких гострих проблем стабілізації регіонального розвитку, як регулювання звільнення працівників, організація перепідготовки кадрів, створення нових робочих місць, профілактика і боротьба з масовим безробіттям.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Результати дослідження реалізовані в республіканській та регіональних програмах "Праця", в Державній "Програмі зайнятості населення на

1991-1992 рр." /охвалена Кабінетом Міністрів України/, в регіональних програмах зайнятості, в методичному і організаційному забезпеченні проведення атестації робочих місць у промисловості, а також в методичному забезпеченні заходів щодо підвищення ефективності використання робочого часу в галузях народного господарства України.

Використання результатів досліджень, що отосуються напрямків формування ринку робочої сили, покращання роботи регіональних органів управління і державної олужби зайнятості, буде позитивно впливати на сбалансованість регіонального розвитку. Ці результати можуть бути використані Міністерством економіки і Міністерством праці України при обґрунтуванні соціально-економічних програм областей, прогнозуванні масштабів звільнення працівників, організації їх перекваліфікації і перерозподілу, визначенні напрямків раціонального використання державного фонду сприяння зайнятості населення.

Висновки і рекомендації автора були частково реалізовані в багатьох постановах Держкомпраці УРСР, Мінпраці та Уряду України і законопроектах, при вирішенні тактичних і стратегічних завдань з питань зайнятості і праці. Перелічені документи підготовлені за його особистою участю в 1977-1992 рр. Крім того, головні ідеї і положення роботи були викладені у доповідях на республіканській науково-практичній конференції "Ринок праці і проблеми соціальної захищеності населення України" /1991 р./, на Міжнародному симпозиумі "Український ринок: шляхи становлення і перспективи" /1991 р./, на інших наукових кворумах, які відбулися раніше, а також на засіданні Наукової ради з проблем відтворення трудового потенціалу АН України і одержали позитивну оцінку.

Публікації. Результати досліджень з тематики дисертації надруковані в 22 наукових роботах загальним обсягом 18 д.в.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Теоретико-методичні проблеми формування промислового сектора ринку праці /II, I6, I8, I9- 22/. У виданих роботах автора на підставі широких досліджень зайнятості в промисловості розроблені теоретико-методологічні положення і обґрунтована концепція об'єктивного формування промислового сектора ринку

праці у період становлення ринкової економіки, визначена можливість регулювання процесів у напрямку їх раціоналізації і підвищення стабілізаційного впливу на збалансованість регіонального розвитку в конкретних умовах України.

На думку автора, промисловий сектор ринку праці складається на основі розвитку сфери зайнятості в промисловості під впливом формування ринкових відносин і посилення регіонального фактора розвитку. Промисловий сектор ринку праці являє собою відносно відокремлене цілісне системне утворення, розвиток якого органічно пов'язаний із загальними закономірностями економічної системи. Його зміст характеризується сукупністю соціально-економічних відносин, які складаються в промисловому комплексі регіона в сфері зайнятості між працівниками /власниками робочої сили/, підприємцями /власниками засобів виробництва/ і органами державного управління /залучення працівників до праці, гарантії зайнятості і соціального забезпечення, включаючи розподіл по територіально-галузевих об'єктах і видах робіт, раціональне використання/.

Розвиток промислового сектора ринку праці, як частини ринку праці, регулюється тими ж законодавчими актами /або нормами/, що і вся система. Таким чином, формування ринку праці в даному секторі має свої закономірності, головною з яких є купівля-продаж товару "робоча сила" та утворення ціни на цей товар.

Є загальне і в процесах формування попиту на робочу силу, оскільки можливість інвестицій, їх масштабність і територіально-галужева структура промисловості залежать головним чином від збалансованості всієї економіки, існування суспільних пріоритетів, ефективних механізмів структурних процесів. Формування кадрового потенціалу промисловості здійснюється в тісному зв'язку з формуванням сукупного обсягу пропозицій робочої сили в регіоні, котре визначається складним комплексом соціально-економічних і демографічних факторів.

Разом з тим промисловий сектор має специфічні особливості, які дозволяють виділити його як відносно самостійне явище. Особливість усіх визначальних рис промислового сектора ринку робочої сили впливає, по-перше, з того, що він обслуговує головну за своїм місцем і значенням галузь народного господарства, яка переважає інші по трудовому потенціалу/ тобто по кількості і

якості робочої сили, що використовується. Загальноосвітній рівень і кваліфікаційний потенціал цієї частини працівників набагато переважає потенціал робочої сили, що обертається в інших галузях.

Переважаюча частина попиту на робочу силу тут зорієнтована на працівників так званих промислових професій, тобто таких, які відповідають специфічним галузевим вузькоспеціалізованим вимогам. Наприклад, лише в чорній металургії використовується праця горнових, сталеварів, операторів прокатних станів. Ніде, крім текстильної промисловості, не використовуються ткачі, прядильники, локісти. Саме ця обставина дозволяє здійснити розподіл ринку праці, виділивши в ньому промисловий сектор.

Обстеження свідчать, що робітники вузькоспеціалізованих промислових професій практично не виходять за межі свого сектора ринку робочої сили і не складають конкуренції другим працівникам, а конкурують між собою.

Однак межі промислового сектора ринку праці не є непроникливими. Структурні зрушення в економіці, науково-технічний прогрес вносять з часом помітні зміни в професійну структуру робочої сили. Попит на окремі професії скорочується, і частина промислових робітників, придбавши нові непромислові професії, виходить з промислового сектора ринку праці до других секторів.

Особливу групу в промисловому секторі ринку робочої сили утворюють працівники спільних, тобто міжгалузевих професій. Із них найбільш масові професійні групи складають оджоварі різних спеціальностей, водії автомобілів /шофери/, електромонтери, газо- та електрозварювальники, бухгалтери та ін.

Необхідно сказати, що загальною тенденцією в зміні професійного складу працівників є поступове зростання питомої ваги спільних для багатьох галузей професій і певне скорочення спеціалізованих галузевих. Це є відображенням зростаючої універсальності технологічних процесів у народному господарстві в цілому. Носії спільних професій постійно переміщуються між секторами ринку праці.

Промисловий сектор ринку робочої сили проте не є однорідним утворенням. Сегментація цього ринку в межах промислового сектора виявляється в тому, що існують ринки праці окремих професій і одночасно специфічні ринки деяких соціально-демографічних груп працівників - сімейних жінок, трудящих похилого віку,

молоді, інвалідів і т.д. Однак усі ці ринки робочої сили взаємопов'язані, складають цілісне єднання і регулюються загальними законами.

Класифікація факторів формування промислового сектора ринку праці. Процес формування промислового сектора ринку робочої сили проходить під визначачим впливом ряду факторів, що мають характер передумов виникнення і розвитку ринкових відносин, які витісняють відносини тоталітарної державної економіки.

В опублікованих автором роботах розглядаються економічні, соціальні і психологічні фактори, котрі виявляються як на макроекономічному рівні, так і в масштабі окремих регіонів і підприємств. До цих факторів відносяться передумови, що сприяють зростанню мобільності робочої сили та зміні структури кадрів у промисловості.

На макрорівні загальносистемного господарчого механізму перехідної економіки /11, 16-20, 22/ такими передумовами є:

формування концепції стабілізації і розповсюдження ринкових відносин, створення правової бази /включає законодавчі заходи щодо роздержавлення та приватизації/, спрямованої на реалізацію концепції;

правове регулювання соціально-трудова відносин /регламентація праці, зайнятості, оплати праці, соціального захисту та ін./;

втілення в суспільстві демократичних норм життя /вільні дії працівника у виборі професії, робочого місця і місця проживання, тобто воля в прикладанні робочої сили/;

розробка ефективної економічної політики, яка б забезпечила подолання кризи, а також істотні структурні зрушення в народному господарстві відповідно до суспільних пріоритетів, закономірностей науково-технічного прогресу і раціонального використання всіх ресурсів.

Багатоукладність форм власності в промисловості утворює можливість вибору працівниками місця застосування своєї праці і є передумовою вільної конкуренції підприємців, відкриває шлях до встановлення ціни робочої сили в конкретних умовах промислового сектора робочої сили.

На рівні регіонів /2, 6-8, 21, 22/ передумови такі:

створення і організація багатогалузевої діяльності державної служби зайнятості, яка повинна здійснювати в регіонах комплекс завдань, пов'язаних з наданням громадянам, що звертаються, всебічної допомоги в працевлаштуванні, професійній перепідготовці, психологічній адаптації, підприємстві, в забезпеченні тимчасової зайнятості і соціальної захищеності безробітних і членів їх сімей;

укріплення реального повновладдя місцевих органів завдяки розробці і здійсненню регіональних програм стабілізації та прискореного, збалансованого розвитку, структурної перебудови господарських комплексів;

формування і раціональне використання регіональних фінансових можливостей, що сприяють здійсненню політики в галузі зайнятості як у напрямку сприяння зайнятості та соціального забезпечення населення, так і стимулювання структурних зрушень, створення нових робочих місць, інвестицій підприємництва та ін.

На рівні окремих підприємств /1, 3-5, 9, 10, 12-15, 22/ передумови такі:

здійснення і підготовка програм, спрямованих на раціоналізацію економіки і організації виробництва, зокрема на скорочення надлишкової чисельності зайнятих, ефективне використання промислового і кадрового потенціалу, всебічне ресурсозбереження. До таких програм можна віднести заходи щодо реконструкції та технологічного перепрофілювання підприємств, планомірне здійснення конверсії оборонних виробництв, комплексна підготовка до втілення організаційно-економічних форм роздержавлення підприємств та ін.

Концепція формування промислового сектора ринку праці в Україні. Розроблена автором концепція /6, 8, 11, 18-20, 22/ містить сукупність теоретичних положень, узагальнюючих причино-наслідковий взаємозв'язок об'єктивних змін в економічній системі з розвитком притаманних особливостей промислового сектора як сфери зайнятості. Крім того, в концепції сформульовані вихідні вимоги для оцінки і прогнозу поточних процесів, а також формування стратегії їх регулювання. Суть головних положень концепції така.

Виділяються передумови, виявлення яких обумовляє співвідношення попиту і пропозиції робочої сили і якісний склад кадрів у промисловому секторі ринку праці. Безумовно, пріоритетним в їх

числі виступає науково-технічний прогрес /НТП/. Він, як об'єктивний фактор, веде до певних структурних зрушень у народному господарстві і в промисловості.

У народногосподарському комплексі промислове виробництво є найбільш динамічним за структурними зрушеннями в галузі. Співвідношення між підгалуззями, виробництвами, промисловими колективами, окремими підприємствами безперервно змінюються досить високими темпами.

Впровадження в промисловість результатів науково-дослідних і конструкторських розробок, технічне перезабрення, організація випуску нової техніки для різних галузей народного господарства, вдосконалення технічних засобів, форм і методів організації виробництва, праці і управління змінюють обсяг і структуру потреби виробництва в праці, що безпосередньо впливає на промисловий сектор робочої сили.

Об'єктивними закономірностями структурних зрушень у промисловості є тенденції зростання питомої ваги оброблюючих підгалузей і відповідне зменшення питомої ваги видобувачих підгалузей у загальному обсязі промислової продукції, в чисельності працівників, у розмірах основних фондів.

Розвивається структура виробництва конструкційних матеріалів, що знаходить своє відбиття в розширенні асортименту і підвищенні якості продукції чорної металургії, випереджувачих темпах зростання хімічної промисловості і кольорової металургії, в управлінні виробництвом економічних будівельних матеріалів. Випереджувачими темпами розвивається машинобудування, яке забезпечує потреби всіх галузей народного господарства в сучасних засобах виробництва і значної частини предметів споживання.

Разом з тим на вказані тенденції, зокрема, на динаміку їх виявлення, має вирішальний вплив система господарювання - ефективність механізму регулювання виробництва, спрямованого на реалізацію певних суспільних пріоритетів. Тому рівень технічного розвитку країни неоднаковий. Наприклад, відстають країни з централізованим управлінням економікою від країн з розвинутою ринковою економікою, зорієнтованою на зниження виробничих витрат і перерозподіл інвестицій у найбільш прибуткові галузі.

Жорстке централізоване управління економікою, розвиток України у складі господарського комплексу СРСР оформували нера-

ціональну структуру промислового виробництва. Вона характеризується значною часткою оборонного виробництва, великою капіталс-, матеріало- і трудомісткістю, зносом виробничих фондів, технічно-технологічною відсталістю, низькою інтенсивністю праці, високим ступенем монополізації і найвищим ступенем концентрації окремих виробництв, не завжди раціональною кооперацією господарських зв'язків.

Народне господарство України знаходиться на початковому етапі масштабних структурних зрушень, які проходять з найбільшою динамічністю у промисловості. Темпи структурної перебудови промисловості залежать від ефективності регулювання цих процесів.

На сьогодні в Україні організаційно-економічний механізм ще не склався. Відсутнє конкретизоване уявлення про пріоритети розвитку окремих галузей промисловості. Не розроблена структурна політика, яка дозволить забезпечити досягнення пріоритетів у регіональному господарському розвитку. Падіння виробництва в окремих галузях промисловості має нерегульований характер і є наслідком, насамперед, руйнування господарських зв'язків і розвалу бувшого єдиного економічного простору. Поки відсутня глибока усвідомленість про необхідність диференцьованого підходу до поновлення кооперованих зв'язків окремих виробництв і навпаки, створення в Україні виробництва окремих видів продукції. Помітним став процес втрати найбільш кваліфікованих кадрів. Дехто з них пішов працювати в інших сферах економіки, а дехто поїхав за кордон. Внаслідок цього погіршився якісний склад працюючих, зростає незайнятість на робочих місцях, знижуються інтенсивність і продуктивність праці навіть там, де падіння виробництва незначне. Ліквідована централізована тарифна система, але ж по суті немає обґрунтованої політики регулювання оплати праці в окремих галузях промисловості. Тому відсутня одна з умов формування регульованого ринку праці - дійсна зарієть робочої сили. Відсутні також регіональні програми перепрофілювання, розукрупнення, роздержавлення і розвитку виробничої і соціальної бази окремих галузевих об'єктів, спрямовані на вирішення проблем зайнятості.

Стратегія політики в промисловому секторі ринку праці полягає в наданні його розвитку регульованого характеру в галузі формування попиту і пропозиції на робочу силу, якісного складу кадрів і оплати праці.

Таким чином, на формування промислового сектора ринку праці в найближчі роки впливатимуть:

науково-технічний прогрес, оскільки "дикий" ринок не відмінює його закономірностей, які визначають розвиток продуктивних сил в суворо визначених напрямках. Його дія виявиться, з одного боку, в зростанні вивільнення працівників при застосуванні нових видів техніки і технологій та зростанні пропозиції робочої сили на ринку праці, з другого боку, - в додатковому попиті на робочу силу більш високої якості на діючих об'єктах, а також для укомплектування робочих місць на нових ділянках і виробництвах, які забезпечують випуск нової техніки, наукомісткої продукції тощо. Локальне значення НТП як фактора формування ринку праці може бути дуже помітним навіть у сучасній обстановці. Можна оподіватися, що в разі сприятливого розвитку реформи приплив нових технологій в Україну, їх втілення і реалізація зростуть;

процеси руйнування структури економіки і розпаду економічної системи СРСР. Їх дія також виявиться двобічно. З одного боку, це активно діючий зараз, найбільш небезпечний деструктурний фактор. Він визначає зростання нерегульованого вивільнення працівників. Під звільнення можуть підпасти і висококваліфіковані працівники галузей, що виробляли нещодавно дефіцитну продукцію, яка сьогодні не має збуту в Україні і СНД, неконкурентноспроможна на зовнішньому ринку /вугілля, метал/. З другого боку, можливості оздоровлення економіки за рахунок організованого перепрофілювання таких виробництв і утворення нових робочих місць зараз практично не використовуються через відсутність інвестиційної активності, системи пріоритетів і важелів структурної політики;

демократизація економічного життя і формування багатокласової економіки. Хоч роздержавлення в промисловості відбувається дуже повільно, сам цей процес впливає на зайнятість в її галузях за рахунок перерозподілу частини енергійних висококваліфікованих робітників і спеціалістів в кооператива, малі торговельно-закупівельні підприємства, посередницькі організації. Разом з тим саме приватизація і приватне підприємництво є найбільш динамічним ринковим компонентом, який забезпечує створення нових робочих місць і підвищення зайнятості;

структурна політика в цілому, включаючи податкову, кредитну, фінансову, інвестиційну, науково-технічну, а також їх визначення в сфері зайнятості населення. Відповідні заходи мають стимулювати попит на робочу силу в окремих галузях на фоні стабільного піднесення економіки, зокрема, забезпечувати державні пріоритети, сприяти перерозподілу інвестицій, регулювати вивільнення працюючих та ін.

Пріоритетними завданнями передбачуваних структурних зрушень промислового комплексу України в умовах переходу до ринкових відносин є ліквідація кризових явищ в економічній і екологічній обстановці, соціальна переорієнтація господарського розвитку; відносне стимулювання базових галузей /чорної металургії, хімічної і нафтохімічної промисловості, атомної енергетики/; різке зниження фондо-, матеріало- та енергомісткості промислової продукції з тим, щоб надійно забезпечувати Україну важливими сировинними і паливно-енергетичними ресурсами, одержаними із країн СНД та інших; технічне оновлення виробництва усіх галузей промисловості, створення своєї виробничої бази для технічної реконструкції.

Перехід до ресурсозберігаючого типу розвитку і соціальна переорієнтація промисловості України повинні базуватися на радикальних змінах її структури завдяки розвитку ресурсомістких галузей важкої промисловості, швидкому розвитку обробляючих галузей та галузей, що випускають товари народного вжитку, а також посилення процесів конверсії підприємств оборонного комплексу. Це, насамперед, підприємства машинобудування, на яких можна у 2-3 рази збільшити виробництво складної побутової і медичинської техніки, інструменту, товарів тривалого користування. Ці зміни структури можливі і на шляху вдосконалення територіальної організації промислового виробництва на основі формування виробничо-територіальних міжгалузевих комплексів.

В основу структурної перебудови промислового комплексу України покладено такі стратегічні завдання:

створення розвинутого індустріального споживчого сектора економіки як передумови соціальних резервів економічного зростання;

подолання існуючої структурно-технічної незбалансованості народного господарства за рахунок прискореного розвитку харчо-

вої промисловості, промисловості будівельних матеріалів, сфери виробництва товарів народного споживання;

зміна структури та обсягів інвестицій з метою прискореного розвитку виробництва машинобудівних виробів для агропромислового комплексу, легкої, харчової та інших галузей промисловості, працюючих на споживчий ринок, а також для задоволення різних потреб населення;

регулювання структурних зрушень шляхом прискорення відтворюючих процесів, зокрема за допомогою зростання в майбутньому в 1,5-2 рази норми виробничого нагромадження в національному прибутку, скорочення витрат на оборону, державних дотацій на утримання неефективних виробництв з метою забезпечення перерозподілу матеріальних, фінансових і трудових ресурсів в галузі і виробництв, які працюють на споживчий ринок.

Оцінка і прогноз розвитку територіально-галузевої структури промислового сектора ринку робочої сили /II, 16-19/. Промисловий сектор є найбільш масштабним сегментом ринку праці в Україні. Його розміри характеризуються чисельністю зайнятих у галузях промисловості /табл.1/. Промисловий сектор являє собою комплексну і складну територіально-галузеву систему. Ефективне формування промислового сектора як сегмента ринку праці можливе на основі детального аналізу його галузевої і територіальної структури.

Галузева структура промислового сектора ринку робочої сили характеризується розподілом зайнятих у промисловості між окремими галузями і відображає процес міжгалузевого розподілу праці, співвідношення груп працівників окремих галузей, розкриває внутрішні зв'язки на території. Ця структура дозволяє визначити серед галузевих об'єктів зайнятості у регіоні основні, профілюючі. Критерієм виділення об'єктів є питома вага зайнятих, що перевищує середній рівень. Специфічність галузевої структури промислового сектора робочої сили регіону характеризує спрямованість його господарчого розвитку і висуває особливі вимоги до регулювання цього розвитку /табл.2/.

Управляти структурними змінами в промисловості, визначати напрямки змін можна лише за умови врахування всього комплексу регіональних особливостей розвитку економіки. Раціональна територіальна структура промислового сектора ринку праці забезпечує при наявності виробничих і трудових ресурсів найбільш ефек-

тивне використання виробничих потужностей, сировинної бази, максимально повну зайнятість населення в умовах динамічного, сбалансованого і пропорційного розвитку народного господарства України, виходячи з економічних і соціальних пріоритетів /табл.3/.

Структурні зміни в промисловості, що викликають зміну підходів до розвитку базових галузей, оборонного комплексу, машинобудування і металообробки, споживчого комплексу, приведуть до зрушень у територіально-галузевій структурі промислового сектора ринку праці. Головним фактором, який безпосередньо впливає на масштабність цих процесів, буде територіально-галузевий перерозподіл працівників, вивільнених із промислових підприємств внаслідок реалізації резервів трудовбереження і впливу НТП, здійснення приватизації і розгортання деструктивних процесів.

Для оцінки можливих масштабів вивільнення працюючих використані дані про незайнятість на робочих місцях. Так, внутрішні втрати робочого часу згідно з його фотографією становили 8-25 % від середньоспискової чисельності працівників окремих галузей. Обстеження 300 підприємств Республіканським центром зайнятості Мінпраці України в лютому 1992 р. свідчать, що понад 25 % працюючих знаходилося у тривалих відпустках без утримання. За розрахунками автора, приховане безробіття в галузях промисловості становить близько 15 % чисельності працюючих, а в окремих галузях 25-30 %. Можна передбачити, що приховане безробіття незабаром буде реальним. Це мало місце в Східній Європі. Наприклад у ЧСР у 1990 р. приховане безробіття в промисловості становило 6-10 %, а в 1991 р. - 4-5 %.

Необхідно науково передбачити як очікувані масштаби вивільнення працюючих, так і їх якісний склад. Це дозволить надати їм допомогу у працевлаштуванні, своєчасно передбачити заходи щодо соціального захисту і підтримки таких працівників, організовано здійснити їх професійну перекваліфікацію, забезпечити раціональний територіально-галузевий розподіл.

У перехідний період регульоване вивільнення працівників, їх перепідготовка і розподіл на реконструйовані і нові робочі місця - першочергове завдання в порівнянні з консервацією нерациональної економічної структури. Ці процеси поряд з інвес-

тиційним і ресурсним забезпеченням структурної перебудови дадуть змогу створити і кадрове забезпечення – резерв вільної робочої сили, яка обертається на ринку праці.

Виходячи з концептуальних положень про сутність процесів, формуючих промисловий сектор ринку праці, автором розроблені методичні підходи щодо прогнозування вивільнення трудових ресурсів і територіально-галузевої структури промислового сектора ринку робочої сили:

всестороння оцінка рівня раціональності галузевої і територіальної структури промислового сектора ринку праці;
виявлення закономірностей структурної перебудови господарства України з визначенням факторів її розгортання в окремих регіонах;

встановлення розмірів вивільнення працівників з об'єктів промисловості і їх впливу на пропозицію робочої сили на ринку праці регіону;

визначення розмірів і структури попиту на робочу силу працівників промислових професій на ринку праці регіону;

визначення потреби перепідготовки вивільнених працівників для промислового і других секторів економіки регіону;

прогноз рівня і структури безробіття серед промислових районів;

розробка і обґрунтування заходів, що сприяють зайнятості та забезпечують соціальний захист працівників промислового сектора.

Розробка надійного прогнозу стану промислового сектора ринку робочої сили спирається на детальне уявлення про економічний механізм формування й розвитку ринку праці. При прогнозуванні можуть бути використані різні методи. Слід сказати, що в сучасних умовах економічного розвитку повністю виключається можливість застосування екстраполяції, оскільки відбуваються переломи головних тенденцій, зміна основ розвитку економіки, а інерційність досліджуваних процесів все більше долається.

Враховуючи, що мобільність робочої сили є процес не детермінований, а вірогідний, краще застосовувати методи, засновані на теорії вірогідності /перехідні матриці, ланцюги Маркова і т.ін./. Надійні результати дає математичне моделювання руху робочої сили, зокрема, на підставі розробки перспективних балансів руху трудових ресурсів.

На основі викладених методичних підходів автором розроблено територіальний прогноз вивільнення трудових ресурсів із галузей промисловості в результаті розгортання економічних реформ у 1992-1995 рр. /табл.4/.

Структурні зрушення в промисловості потребують кардинальної реорганізації системи підготовки і перепідготовки кадрів. Вже зараз, за експертними оцінками, вільні робочі місця і вакансії приблизно на 30-40 % відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам вивільнених і незайнятих працівників. І цілком закономірно, що при структурній перебудові вказана питома вага буде далі зменшуватись, оскільки зростання числа вакансій відображає загострення протиріч між вимогами нових виробничих процесів до якості робочої сили і її реальним рівнем. Це, безумовно, потребує зростання коштів на підготовку і перекваліфікацію кадрів, вивільнених з народного господарства і, зокрема, з промисловості.

Разом з тим внаслідок викладеного, а також неузгодженості прийняття місцевими господарськими структурами і місцевими органами влади, службами зайнятості рішень щодо професійної перепідготовки і працевлаштування вивільнених працівників можливе поступове зростання кількості працівників промисловості, котрі не зможуть швидко знайти роботу або пройти перепідготовку і надовго вийдуть на ринок праці. За підрахунками автора, чисельність кадрів промисловості може збільшитись у 1992-1995рр. від 50 до 70% у загальному обсязі безробітних. Згідно з прийнятим у програмі "Зайнятість" на 1992-1993 рр. прогнозом, безробіття в Україні складе /відповідно до двох варіантів розвитку - стабілізованого і кризового/: на кінець 1992 р. - 66,1 тис. осіб, а далі, за першим варіантом, у 1993 р. - 116,3 тис. осіб, у 1994-1995 рр. по 160,4 тис. осіб; за другим варіантом, у 1993 р. - 256,0 тис. осіб, у 1994-1995 рр. - по 230,2 тис. осіб щорічно.

Основні напрямки державного регулювання промислового сектора ринку праці в Україні /2, 6, 7, 11, 16, 18, 21/. Напрявленість розвитку промислового сектора ринку праці при раціоналізації його територіально-галузевої структури і підвищенні ролі в збалансованому розвитку економіки України, регулювання цих процесів залежать від здійснення економічної реформи, зокрема ефективності впроваджуваних заходів щодо при-

ватизації підприємств, лібералізації цін, інфляції, бюджетної, кредитної і структурної політики.

Основи національної економічної політики України, викладені Президентом України Л.М.Кравчуком на сесії Верховної Ради, передбачають, що перебудова економіки має вирішальне значення. Головна роль належить докорінним змінам у структурі і відносинах власності. За попередніми даними, вже до 1993 р. чисельність робітників і службовців у державному секторі зменшиться більш ніж на 1 млн. осіб, а зайнятість на малих підприємствах, в кооперативах і сфері індивідуальної трудової діяльності зросте більше ніж у 2,5 рази.

Приватизація, яка передбачає розукрупнення, перепрофілювання підприємств, докорінну реорганізацію форм господарювання, зміну кооперації виробників, являє собою дуже важливий крок до активної демонополізації виробництва і відродження конкуренції. Однак слід мати на увазі, що швидкі насильні зміни можуть викликати прискорене зростання безробіття і соціальну напругу в суспільстві.

Роздержавлення і приватизація мають здійснюватися підготовлено. Якщо рішення про їх здійснення приймається на підприємствах без копіткої роботи в колективі, вони приречені на невдачу. Необхідно наочно показати кожному працівникові взаємозв'язок між економічними і соціальними цілями, у тому числі і його особистими. Головне те, що без інтенсивного економічного розвитку неможливо полішити соціальні умови. Щоб запобігти передчасному банкрутству і додатковому безробіттю, необхідний диференційований підхід до роздержавлення і приватизації невеликих підприємств харчової, легкої, місцевої, м'ясомолочної, будівельної промисловості у зв'язку з тим, що знос їх обладнання і основних фондів дуже різниться.

Найбільш складною проблемою, яка впливає на тривалість структурних зрушень і формування промислового сектора ринку праці, є демонополізація виробництва і відродження здорової конкуренції виробників. Організація малих підприємств недержавної власності і стимулювання "самозайнятості" населення можуть прискорити демонополізацію. Одна з переваг таких підприємств в тому, що їх утворення не потребує великого стартового капіталу і в той же час вони забезпечують роботою значну кількість незайнятих працівників.

Як свідчить зарубіжний досвід, на долю малого бізнесу в промисловості розвинутих країн припадає від 60 до 80 % приросту нових робочих місць. На думку автора, для виходу з кризи потрібні не посередницькі /переважно спекулятивні/ структури, а підприємства, які вироблятимуть товари широкого вжитку, будівельні матеріали та здійснюватимуть різні послуги для населення. Такі підприємства оприятимуть насиченню ринку товарами, конкуруючи між собою, і будуть більш життєздатними, ніж посередницькі структури, переважна більшість яких буде закриватись і викидати людей напризволяще з наведенням порядку у торгівлі і з упорядкуванням оподаткування.

Прзведення структурної /інвестиційної, кредитної, фінансової, науково-технічної/ політики дозволить у певній мірі регулювати структурні зрушення в промисловості. Насамперед необхідно стимулювати розширення сфери прикладання праці в трудонадлишкових малих і середніх містах, в сільських населених пунктах з нестійкою виробничою діяльністю. Тут дуже перспективні малі виробничі підприємства недержавної власності. Треба всіляко заохочувати і підтримувати ті дії місцевої адміністрації, рад, служби зайнятості, які спрямовані на створення малих підприємств, що виробляють товари і виконують послуги для населення. Необхідно збільшувати питому вагу коштів для цього з державного фонду сприяння зайнятості населення, тобто активізувати боротьбу з масовим безробіттям.

Разом з тим лише зусиль державної служби зайнятості щодо розвитку малих підприємств недостатньо. Єдиною реальною економічною і правовою підставою дієвості цього процесу є відповідна фінансова реформа: зміна загальної практики оподаткування малих підприємств, які виробляють продукцію, формування системи цільового кредитування. Одним з напрямків такого кредитування можуть стати заохочувальні кредитні ставки для тих категорій безробітних, що орієнтуються на створення малих підприємств /фірм/, розрахованих як на свою робочу силу, так і на найманих працівників. Можна передбачати, що досить ефективним для України може стати рекомендований місцією Всесвітнього банку перехід від оподаткування фонду оплати праці до оподаткування середньої заробітної плати.

Є підстави вважати, що приватизація і роздержавлення здійснюватимуться не просто, іноді навіть з порушенням прав людини

і незаконними масовими звільненнями працівників». На думку автора, велику роль у захисті людей від беззаконня змогла б відіграти інспекція, яка створена при державній службі зайнятості Міністерства праці України для контролю за виконанням підприємствами, організаціями та установами Закону України "Про зайнятість населення". Необхідно розширити правові можливості інспекції, вивести її з підпорядкування Республіканського центру зайнятості і підпорядкувати Міністерству праці на засадах головного управління. Доцільно укріпити інспекцію кадрами юристів і якомога швидше закінчити організаційне формування її мережі в усіх адміністративних районах України, а також установити інспекторам високі посадові оклади і таку систему оплати, яка б стримувала їх від спокуси одержувати хабарі за навмисне порушення нормативних актів.

Регульований ринок робочої сили повинен забезпечувати своєчасне пристосування працівників до потреб виробництва підприємств і організацій, що швидко змінюються. Впливати на структуру робочої сили таким чином, щоб вона відповідала потребам виробництва в кількісному, якісному і в географічному аспектах, можна через систему підготовки і перепідготовки кадрів.

Тепер, незважаючи на початок вивільнення працюючих в промисловості, масштаби перекваліфікації незайнятого населення незначні. Державна служба зайнятості може направити громадянина на перекваліфікацію лише при умові гарантованого його працевлаштування. Очевидно, що така залежність штучна. Необхідно більш ефективно стимулювати придбання безробітним нових конкурентоспроможних професій або спеціальностей. Однак слід мати на увазі, що в порівнянні з західноєвропейськими та північноамериканськими країнами професійне навчання в колишньому СРСР і, як наслідок, в Україні, завжди було вузькоспеціалізованим. Усунення цього недоліку буде сприяти зростанню мобільності і конкурентоспроможності працівників на ринку робочої сили.

Негативним фактором в запобіганні безробіттю може стати відсутність у державній службі зайнятості розвинутої бази для перенавчання і підвищення кваліфікації безробітних. Зараз підготовка робітників ведеться по двох напрямках: безпосередньо на підприємстві і в системі профтехосвіти /ПТУ/. На більшості підприємств підготовці кадрів не приділялось і не приділяється уваги через

відсутність конкуренції і наявність тотального дефіциту, внаслідок чого виробничі об'єднання і заводи реалізують вироби не тільки застарілі, але й низької якості. Підготовка і підвищення кваліфікації кадрів мали формальний характер. Підприємства самі встановлювали плани, котрі, як виявили перевірки Держкомпраці УРСР, а потім і Мінпраці України, в більшості випадків не відповідали потребам виробництва ні по кількості, ні по якості підготовлених.

Обстеження, проведені Міністерством праці після прийняття Закону СРСР про підприємство, виявили скорочення витрат на навчання і перепідготовку кадрів у 2-5 разів та першочергове звільнення персоналу, зайнятого цими проблемами, на восьми з кожних десяти перевірених об'єктів. А на деяких підприємствах підготовку кадрів було зовсім припинено. В результаті рівень підготовки і підвищення кваліфікації кадрів на виробництві вкрай низький. При цьому багато підприємств, які знаходяться на межі банкрутства, не можуть виділяти коштів на підготовку і перепідготовку кадрів.

Існуюча система професійно-технічної освіти готує в основному робітників досягь посередньої кваліфікації, котрі потім проходять тривалу "доводку" на виробництві. Після того, як ПТУ передали в систему народної освіти, система профтехосвіти почала руйнуватись. За даними Міністерства статистики України, в 1981-1985 рр. було введено в експлуатацію ПТУ на 85 тис. місць, у тому числі в 1985 р. - на 17 тис., у 1986-1990 рр. - на 57 тис. місць, у тому числі в 1990 р. - лише на 3 тис., а в 1991 р. - на 1 тис. місць. Зайняття в училищах проводяться по застарілих програмах, використовується застаріле устаткування, кадри викладачів часто змінюються.

Система профтехосвіти у зв'язку з відомчим підпорядкуванням не може враховувати процеси, які мають місце на ринку праці регіону, тому деякі ПТУ готують потенційних безробітних. Про це, зокрема, свідчить зростання фактів звернення випускників училищ у відділення державної служби зайнятості за допомогою у працевлаштуванні.

У зв'язку із структурною перебудовою промисловості навчання в ПТУ повинно відповідати регіональній потребі в підготовці кадрів. Необхідно передбачити зростання чисельності професій,

по яких ведеться перепідготовка кадрів, в середньому на 30-50 на кожне училище з метою забезпечити потребу малих підприємств, що утворюються.

Щоб підготовка кадрів відповідала потребам ринкової економіки в умовах, які швидко змінюються, на думку автора доцільно передати систему професійно-технічної освіти Мінпраці України, посиливши тим самим можливість державного регулювання ринку робочої сили. Необхідно також при державній службі зайнятості розвивати мережу власних учбових центрів /будівництво нових училищ, оренда або викуп діючих і т.ін./. Крім того, треба створити умови і забезпечити державну підтримку для розвитку мережі приватних шкіл. Організаційно вирішенням цих питань змогла б зайнятись державна служба зайнятості. Доцільно збільшити тривалість і періодичність перепідготовки працівників, розширити можливості надання підвищених стипендій.

Для здійснення послідовних структурних змін треба розробити цільовий підхід до навчання та перепідготовки молоді і вивільнення працюючих, передбачити відповідні заходи. Дуже важливо, щоб відомча підпорядкованість органу, який забезпечує цю діяльність, відповідала кінцевим цілям. Треба розробити і реалізувати заходи щодо збереження в Україні кадрів високої кваліфікації і з унікальними професіями, котрі будуть вивільнюватись з підприємств оборонного комплексу. Необхідно збільшити строк навчання і перекваліфікації робочих кадрів з тим, щоб забезпечити виробництво товарів, конкурентоспроможних на європейському та світовому ринках.

Розвиток ринкових відносин і ринку праці об'єктивно потребує комплексного вдосконалення всіх ланок державної служби зайнятості. Разом з тим часто на місцях, де безпосередньо втілюється у життя державна політика по запобіганню масовому безробіттю, недооцінюється роль цієї служби, своєчасне формування і призначення фонду сприяння зайнятості як інструмента реалізації насамперед активних заходів боротьби з безробіттям, а також укріплення і комплексний розвиток матеріально-технічної бази служби. Без вирішення цих і ряду інших питань важко розраховувати на можливість запобігання масовому безробіттю, кризовим ситуаціям та соціальним вибухам.

Одна з важливіших проблем - це захист безробітних і членів їх сімей, який здійснюється за рахунок фонду сприяння зайнятос-

ті населення. Цей фонд утворюється в основному за рахунок відрахувань з бюджетів відповідних рівнів і фондів оплати праці підприємств і організацій з комерційною діяльністю. Але при формуванні фонду нерідко порушуються закон "Про зайнятість населення" і діючі положення, особливо на місцевому рівні. Тому фонд сприяння зайнятості населення не досягає розрахункового обсягу.

У даному разі у керівників, які практично не усвідомили безробіття, спрацьовує стереотип: будуть безробітні, тоді й подбаємо про фонд сприяння населення. Однак цей фонд розрахований не тільки для виділення прямої допомоги безробітним і членам їх сімей /так звана пасивна форма боротьби з безробіттям/. Він призначений головним чином для запобігання масовому безробіттю. Необхідно більшу частину фонду сприяння зайнятості населення витратити на перекваліфікацію та підвищення кваліфікації тих, хто шукає роботу, на створення нових робочих місць, на підтримку підприємництва, створення малих підприємств, організацію суспільних робіт, розвиток державної служби зайнятості і навчання її працівників, наукові дослідження, тобто на проведення активної державної політики щодо зайнятості населення. І якщо при цьому не вдалося досягти повної зайнятості, тоді безробітним слід оплачувати гроші по безробіттю, а непрацевдатним членам їх сімей надавати допомогу.

Враховуючи світовий досвід, доцільно заздалегідь розподілити фонд сприяння зайнятості населення на дві автономні частини. Перша з них повинна забезпечити витрати на сплату допомоги по безробіттю, друга спрямована на фінансування активної державної політики зайнятості, в якій відповідне місце повинні займати наукові дослідження. Саме з другої частини треба здійснювати інвестиції для створення нових робочих місць, підтримки підприємства, підготовки і перепідготовки кадрів. Чітка структура фонду сприяння зайнятості населення забезпечить, на думку дисертанта, упорядкування витрат коштів, здійснення комерційної діяльності, раціональне фінансування заходів активної державної політики в галузі зайнятості, особливо /важливіша її частина! / підготовки і перепідготовки кадрів.

Слід також змінити і основні джерела утворення державного фонду сприяння зайнятості населення. Більшу надійність, на погляд автора, будуть мати відрахунки всіх підприємств, організацій і установа з фонду оплати праці, а також працюючих за прин-

ципом страхування. Такий порядок відрахувань, характерний для багатьох країн, можна впровадити і в Україні після проведення відповідних наукових розробок і прийняття необхідних законів.

ОСНОВНІ ПУБЛІКАЦІЇ ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Атестація і раціоналізація робочих місць – важливе джерело зростання продуктивності праці // Екон.Рад.України. – 1987.– № 2.– 0,5 д.а. /у співавторстві/.

2. Комплексная программа социально-экономических мероприятий по повышению эффективности использования трудовых ресурсов /"Труд" // Госкомтруд УССР, СОПС УССР АН УССР. – К., 1980. – 5,6 п.л. /в соавторстве/.

3. Методические рекомендации по анализу и повышению эффективности использования рабочего времени // Госкомтруд УССР, Укр. фил.НИИ труда. – К., 1980. – 4,0 п.л. /в соавторстве/.

4. Методические рекомендации о порядке проведения аттестации рабочих мест в промышленности Украинской ССР // Координ. Совет по респ.целевой компл. научно-техн. программе "Труд" // Госкомтруд УССР. – К., 1984. – 1,4 п.л. /в соавторстве/.

5. Методические рекомендации по переводу предприятий промышленности на режим работы с двумя-тремя полноценными сменами // Госкомтруд УССР, Укр.фил. НИИ труда. – К., 1986. – 2,8 п.л. /в соавторстве/.

6. Методичні рекомендації щодо розробки програми зайнятості населення міста обласного підпорядкування, сільського адміністративного району // НЦ ЗРП АН України та Мінпраці України. – К., 1992. – 3,26 д.а. /у співавторстві/.

7. Методические указания к составлению "Комплексных программ социально-экономических мероприятий по повышению эффективности использования трудовых ресурсов областей // Госплан УССР, Госкомтруд УССР, СОПС УССР АН УССР. – К., 1978. – 4,5 п.л. /в соавторстве/.

8. Мониторинг занятости населения и формирования рынка труда Украины /методические основы// НЦ ЗРТ АН Украины и Минтруда Украины. – К., 1992. – 2,1 п.л. /в соавторстве/.

9. Неухильне підвищення продуктивності праці – основа прискорення соціально-економічного розвитку // Екон. Рад. України.– 1987.–№ 2. – 0,5 д.а. /у співавторстві/.

10. Об аттестации и рационализации рабочих мест по единой методике в Украинской ССР // Госкомтруд УССР /ДСП/ - 1985. - 0,4 п.л.
11. Основні проблеми формування ринку робочої сили в Україні // НЦ ЗРП АН України та Мінпраці України. - К., 1992. - 1,0 д.а.
12. Підсумки і проблеми впровадження багатозмінного режиму роботи в Українській РСР // Екон.Рад.України. - 1988. - № 4. - 0,55 д.а. /у співавторстві/.
13. Поліпшення використання робочого часу - важливий резерв прискорення росту продуктивності праці // Екон.Рад.України. - 1987. - № 6. - 0,25 д.а. /у співавторстві/.
14. Рациональная загрузка оборудования - основе роста производительности труда // Госкомтруд УССР, СОЮЗ УССР АН УССР. - К., 1977. - 0,4 п.л.
15. Рекомендации по управлению трудовой дисциплины и рациональным использованием рабочего времени в строительных организациях, на предприятиях стройиндустрии, стройматериалов и транспорта // Госкомтруд УССР, Укр.респ.ком.проф.рабочих строительства и пром-ти стройматериалов, ИЭ АН УССР. - К., 1985. - 2,6 п.л. /в соавторстве/.
16. Рынок труда: перспективы и пути его развития на Украине // Рынок труда и проблемы социальной защищенности населения Украины. Доклады и тезисы выступлений на Республиканской научно-практической конференции. Вып. I. - К., 1991. - 1,1 п.л.
17. Рынок труда. Перспективы и пути развития на Украине // Украинский рынок: пути становления и перспективы. Тез. Междунар. науч.-практ. симпозиума, 1991. - К., 1992. - 0,75 п.л.
18. Структурные изменения в промышленности, обусловленные становлением экономической независимости Украины /вопросы формирования промышленного сектора рынка труда/ - // НЦ ЗРТ АН Украины и Минтруда Украины. - К., 1992. - 1,1 п.л.
19. Структурные сдвиги в промышленности Украины и формирование промышленного сектора рынка рабочей силы // НЦ ЗРТ АН Украины и Минтруда Украины. - К., 1992. - 1,4 п.л.
20. Формирование промышленного сектора рынка труда /вопросы методологии/ // НЦ ЗРТ АН Украины и Минтруда Украины. - К., 1992. - 1,2 п.л.

21. Целевая программа научных исследований по проблемам труда и трудовых ресурсов на 1986-1990 гг. в Украинской ССР // Координ. Совет по респ. целевой компл. научно-техн. программа "Труд" // Госкомтруд УССР. - К., 1985. - 3,0 п.л. /в соавторстве/.

22. Экономическая ситуация и занятость населения в Украине /монография/. - К., 1992. - 12 п.л. /в соавторстве/.

Таблиця I

Галузева структура промислового сектора
ринку праці України /промислово-виробничий персонал/

Галузь промисло- вості	Чисельність					
	тис. осіб			%		
	1975 р.	1985 р.	1990 р.	1975 р.	1985 р.	1990 р.
Промисловість, всього	6602	7534	7444	100,0	100,0	100,0
У тому числі:						
електроенергети- ка	104	125	137	1,6	1,7	1,8
паливна	533	691	651	8,1	9,2	8,7
чорна та кольоро- ва металургія	491	503	447	7,4	6,7	6,0
машинобудування та металооброб- ка	2609	3215	3221	39,5	42,7	43,3
хімічна та наф- тохімічна	310	347	327	4,7	4,6	4,4
будматеріалів	457	447	424	6,9	5,9	5,7
лісова, дерево- обробна та цел- юлозно-паперо- ва	309	320	343	4,7	4,2	4,6
легка	842	842	794	12,7	11,2	10,7
харчова	634	672	721	9,6	8,9	9,7

Галузева структура промислового сектора ринку праці
областей України, % до підсумка по області

Область	Галузь промисловості								
	Електро-енергетика	Навигана	Чорна та кольорова металургія	Хімічна та нафтохімічна	Машинобудування та металообробка	Лісова, деревообробна	Будматеріалів	Легка	Харчова
I	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Україна, всього	1,8	8,7	6,0	4,4	43,3	4,6	5,7	10,7	9,7
Вінницька	2,9	0,1	0,1	1,6	42,2	4,5	8,4	12,5	22,5
Волинська	1,4	4,7	0,3	2,5	31,0	12,7	6,6	19,7	13,5
Дніпропетровська	1,3	4,2	31,0	4,3	36,6	1,5	5,5	7,2	5,6
Донецька	1,5	33,2	13,9	2,8	26,9	1,1	4,7	6,3	5,0
Житомирська	1,4	1,2	0,4	3,2	35,3	9,5	9,4	16,8	13,1
Закарпатська	0,9	0,3	0,2	1,0	31,7	24,2	6,7	15,6	9,8
Запорізька	3,7	0,5	10,8	2,2	60,5	1,5	4,5	5,4	6,4
Івано-Франківська	2,0	1,7	0,1	8,9	24,4	19,3	4,8	12,3	6,2
Київська /без м.Києва/	3,7	0,2	1,7	7,4	38,0	7,4	7,1	11,6	11,9
Київ	1,4	-	0,2	5,2	64,1	2,6	4,5	13,0	4,1
Кіровоградська	2,3	7,3	0,5	0,3	47,3	4,2	9,2	6,5	12,6
Луганська	1,2	36,6	4,0	8,6	32,6	1,3	2,9	7,0	4,3
Львівська	1,4	6,0	0,2	5,7	46,7	7,4	5,1	15,4	7,8

Продовження табл.2

	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Миколаївська	3,7	-	0,1	0,4	58,0	3,0	7,0	11,4	10,7
Одеська	1,9	0,2	2,0	4,0	45,9	3,7	6,9	14,5	19,1
Полтавська	1,5	2,3	4,1	1,3	50,1	3,6	6,4	11,9	14,5
Рівненська	3,8	0,8	-	5,1	31,1	14,7	10,9	13,9	11,6
Сумська	1,2	0,6	0,2	16,8	45,5	3,5	4,5	9,2	15,6
Чернопільська	1,5	0,2	0,2	2,0	29,8	4,0	8,2	20,0	17,6
Харківська	1,5	0,3	0,5	2,4	71,5	1,9	4,4	8,7	7,0
Херсонська	1,7	0,8	0,1	0,8	54,0	3,6	5,3	14,5	13,3
Хмельницька	3,2	0,2	0,6	0,3	51,3	5,8	8,9	9,2	14,5
Черкаська	1,9	1,4	0,6	8,1	44,6	4,5	6,2	11,9	19,8
Чернігівська	1,8	1,8	0,1	6,2	39,0	7,0	5,5	20,1	14,7
Чернівецька	1,6	-	0,2	3,8	29,4	12,4	6,8	20,1	12,9
Республіка Крим	2,0	-	3,6	5,6	47,2	2,8	7,4	9,7	19,3

Територіально-галузева структура промислового сектора
ринку праці України, % до підсумка по галузі

Область	Галузь промисловості								
	Електро- енергети- ка	Паливна	Чорна та кольорова металур- гія	Хімічна нафто- хімічна	Машинобу- дування та мета- добробка	Лісова, деревооб- робна	Будмате- ріалів	Легка	Харчова
I	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Вінницька	4,3	-	-	0,9	2,6	2,6	3,9	3,1	6,2
Волинська	1,1	0,8	0,1	0,8	1,0	4,0	1,7	2,7	2,1
Дніпропетровська	6,4	4,3	45,2	9,6	7,4	2,9	8,4	5,9	5,1
Донецька	11,0	53,1	32,4	8,8	8,7	3,3	11,6	8,2	7,2
Житомирська	1,9	0,3	0,2	1,9	2,0	5,3	4,2	4,0	3,4
Закарпатська	1,2	0,1	0,1	0,6	1,8	12,6	2,8	3,6	2,4
Запорізька	10,0	0,3	9,1	2,4	7,0	1,7	4,0	2,5	3,3
Івано-Франківська	2,9	0,5	-	5,4	1,5	11,2	2,3	3,1	1,7
Київська /без м.Києва/	5,6	0,1	0,8	4,6	2,4	4,4	3,5	3,0	3,4
Київ	4,5	-	0,2	7,2	9,0	3,4	4,7	7,4	2,5
Кіровоградська	2,5	1,7	0,1	0,1	2,2	1,8	3,1	1,2	2,6
Луганська	5,0	32,2	5,1	15,0	5,8	2,2	3,9	5,1	3,4
Львівська	4,6	4,0	0,2	7,7	6,4	9,5	5,3	8,6	4,8
Львівська	4,6	4,0	0,2	7,7	6,4	9,5	5,3	8,6	4,8
Миколаївська	4,6	-	-	0,2	3,0	1,5	2,8	2,4	2,5

Продовження табл.3

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Одеська		3,5	0,1	1,1	3,1	3,7	2,8	4,2	4,7	6,8
Полтавська		2,6	0,8	2,1	0,9	3,5	2,4	3,4	3,4	4,5
Рівненська		3,6	0,1	-	2,1	1,3	5,6	3,4	2,3	2,1
Сумська		1,9	0,2	-	10,6	2,9	2,1	2,2	2,4	4,5
Тернопільська		1,4	-	-	0,8	1,2	1,5	2,4	3,1	3,0
Харківська		5,9	0,2	0,6	4,0	12,2	3,0	5,7	6,0	5,4
Херсонська		1,9	0,2	-	0,4	2,5	1,6	1,9	2,8	2,8
Хмельницька		4,4	-	0,3	0,1	3,0	3,2	3,9	2,2	3,8
Черкаська		2,6	0,4	0,3	4,6	2,6	2,4	2,7	2,8	5,1
Чернігівська		1,9	0,4	-	2,8	1,8	3,0	1,9	3,8	3,0
Чернівецька		1,3	-	-	1,3	1,0	4,0	1,8	2,8	2,0
Республіка Крим		3,4	-	1,9	4,1	3,5	2,0	4,2	2,9	6,4

Таблиця 4

Територіальний прогноз вивільнення робочої сили в промисловому секторі ринку праці України в 1992-1995 рр., тис.осіб

Область	1992 р.	I варіант			II варіант		
		1993 р.	1994 р.	1995 р.	1993 р.	1994 р.	1995 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Україна, всього	187,1	211,3	235,8	235,8	355,8	317,2	317,2
Вінницька	4,0	4,2	5,0	5,0	8,0	7,0	7,0
Волинська	4,2	4,0	3,0	3,0	7,0	5,0	5,0
Дніпропетровська	18,0	20,0	24,0	24,0	30,0	28,0	28,0
Донецька	19,0	21,0	25,0	25,0	33,0	30,0	30,0
Житомирська	5,0	5,0	5,5	5,5	8,5	8,0	8,0
Закарпатська	4,0	4,1	4,3	4,3	7,0	6,5	6,5
Запорізька	3,2	4,0	5,0	5,0	10,0	9,0	9,0
Івано-Франківська	6,0	6,2	6,5	6,5	10,0	7,0	7,0
Київська /без м.Києва/	6,0	6,4	7,0	7,0	10,0	10,0	10,0
Київ	15,0	20,0	25,0	25,0	45,0	38,0	38,0
Кіровоградська	5,5	5,7	6,0	6,0	8,0	7,0	7,0
Луганська	15,0	17,5	20,0	20,0	30,0	26,0	26,0
Львівська	9,0	11,0	12,0	12,0	16,0	15,0	15,0
Миколаївська	7,0	7,1	7,5	7,5	13,0	12,0	12,0
Одеська	8,1	9,0	10,0	10,0	15,0	14,0	14,0
Полтавська	3,5	4,0	4,2	4,2	7,0	6,5	6,5

Продовження табл.4

	1	2	3	4	5	6	7	8
Рівненська		5,3	5,7	6,0	6,0	10,0	9,5	9,5
Сумська		3,9	4,9	5,0	5,0	7,0	6,5	6,5
Тернопільська		4,0	4,5	4,7	4,7	7,0	6,5	6,5
Харківська		15,0	17,0	17,8	17,8	26,0	24,0	24,0
Херсонська		6,0	7,0	7,2	7,2	11,0	10,0	10,0
Хмельницька		3,9	4,5	5,0	5,0	7,0	6,2	6,2
Черкаська		3,0	3,5	4,0	4,0	5,8	5,5	5,5
Чернігівська		3,5	4,0	4,2	4,2	6,5	6,0	6,0
Чернівецька		4,0	4,5	4,9	4,9	6,0	4,0	4,0
Республіка Крим		6,0	6,5	7,0	7,0	12,0	10,0	10,0

Таблиця 5

Територіальний прогноз чисельності безробітних у промисловому секторі ринку праці України в 1992-1995 рр., тис. осіб

Область	1992 р.	I варіант			II варіант		
		1993 р.	1994 р.	1995 р.	1993 р.	1994 р.	1995 р.
I	2	3	4	5	6	7	8
Україна, всього	66,1	116,3	160,4	160,4	256,0	230,2	230,2
Вінницька	2,0	3,2	3,5	3,5	5,6	5,0	5,0
Волинська	1,3	2,0	2,1	2,1	4,9	3,9	3,9
Дніпропетровська	5,2	9,8	15,0	15,0	21,0	20,0	20,0
Донецька	6,5	14,0	18,0	18,0	23,0	21,0	21,0
Житомирська	1,8	2,9	3,5	3,5	5,9	5,9	5,9
Закарпатська	1,3	2,1	2,8	2,8	4,9	4,8	4,8
Запорізька	2,4	2,9	3,5	3,5	7,0	6,4	6,4
Івано-Франківська	1,7	2,8	3,4	3,4	7,0	5,0	5,0
Київська /без м.Києва/	2,0	3,2	4,0	4,0	7,0	7,0	7,0
Київ	5,0	10,2	18,0	18,0	35,0	30,0	30,0
Кіровоградська	1,7	3,0	4,0	4,0	5,6	4,9	4,9
Луганська	4,0	8,4	14,0	14,0	21,0	19,0	19,0
Львівська	3,8	6,3	7,5	7,5	12,0	11,0	11,0
Миколаївська	1,8	2,9	3,5	3,5	9,1	8,5	8,5
Одеська	3,8	5,7	7,0	7,0	11,0	10,0	10,0

Продовження табл.5

	1	2	3	4	5	6	7	8
Полтавська		2,0	3,1	4,0	1,0	4,9	4,3	4,3
Рівненська		1,8	2,8	4,0	4,0	7,0	6,5	6,5
Сумська		1,5	3,1	4,0	4,0	4,9	4,3	4,3
Тернопільська		1,3	2,6	3,5	3,5	4,9	4,3	4,3
Харківська		4,8	8,4	1,0	12,0	19,0	16,0	16,0
Херсонська		1,5	2,5	4,0	4,0	7,7	7,0	7,0
Хмельницька		1,7	2,7	4,5	4,5	4,9	4,3	4,3
Черкаська		1,5	2,5	3,2	3,2	4,0	3,8	3,8
Чернігівська		1,5	2,3	3,7	3,7	5,0	4,4	4,4
Чернівецька		1,3	2,0	3,7	3,7	4,2	3,9	3,9
Республіка Крим		2,9	4,9	4,0	4,0	9,5	9,0	9,0

470337

AB 26.672

AB 26.672